

Följ med på en vandringstur runt Domstens och Gråläges unika kusthed, landborg, raviner, slott och fornminnen

Vandringen är på ca 7 km och inspirerad av Tore Artmans artikel. Starta i hamnen och gå söderut längs den prickade linjen

Pris: 20 kr

Bronsåldersgravar

Alles Hög "Bakom sägnen om Alle finns faktiskt en verklig person. Det är norrmannen Alf Erlingsson – även kallad Milde Alf eller Minder Alf – som historien bygger på. I litteraturen nämns Alf Erlingsson för första gången 1276. Han engagerade sig i striderna mellan Norge och Danmark och på fritiden ägnade han sig gärna åt sjöröveri. Inte många år hann han fortsätta med sina härjningar förrän han togs till fånga, torturerades och avrättades någonstans utanför Helsingborg, enligt sägnen i Domsten. I Kulla Gunnarstorps park finns en kulle, kallad Alles hög, i vilken man har hittat en urna med aska, Alf Erlingssons kvarlevor. Urnan hämtades och fördes till Norge, där den gravsattes i en kyrka i Tönsberg av hans anhöriga.

Egendomen var på 1400-talet adlig huvudgård och hette Gundestrup. Borgen äldsta del är från 1560–70-talet och förvaltarbostaden uppfördes av Gustaf Adolf Sparre 1794. Ladugården byggdes vid 1800-talets mitt.

Nya slottet uppfördes 1868-72

Längs hela kustlinjen fanns/finns observationsfort. Ett fort låg i hamnen fram till 1995, då det togs bort för att ge plats för en större parkering- och uppställningsplats

Tältbyn är unik och har tagits med i bevarandeprogrammet

Eftersom Domsten ligger närmast Danmark, har platsen alltid haft strategisk betydelse för svenskt försvar efter freden 1658. Man spekulerar i att här hade Karl XII en försvarslinje under det sista stora danskriget 1710 vid Helsingborg, vilket danskarna förlorade

Detta kallades för Petter Lunds hus, som på 1920-talet inrymde ett populärt café. Framför husen finns resterna av stora sköljkar, som användes till slottstvätten på Kulla.

I framkanten av skogsridån ligger platsen för kulspruteställningarna i Batteri Domsten samt Backastugan (E på Batterikartan, andra sidan)

Här visar Tore Artman ett av batteriplatsens skyddsrum (A på Batterikartan - andra sidan)

Utsiktsplatsen

De tre uthuggningarna i skogen representerar:

Forntiden = Kronborg
Nutiden = dagens Danmark
Framtiden = Kattegatt i horisonten

På kartan från 1757 ligger Gråläge ännu på sin ursprungliga plats och kallades tidigt för Graaleer Leje

Detta militära sjömärke byggdes upp av flottan sommaren 1938 och var från början vitmålat för att bättre synas från sjön. Hur man använt det rent praktiskt är okänt. Kanske i samband med ubåtshindret?

Sjömärket

Skandinaviens ståtligaste postglaciala strandlinje

I mitten på 1800-talet var det populärt att "dricka brunn". Det gjorde man även på Borgen. Här är källan, med sitt röda, järnhaltiga vatten. Lagg märke till stenhällen, som man stod på.

Minnestenen: Nordens första gemensamma biskopsmöte hölls på Kulla Gunnarstorp den 22 - 28 juli 1920

Kulla Gunnarstorps Mölla från slutet av 1700-talet

VÄND!

"Domstens Slott" och andra sevärdheter

Text: Tore Artman Layout & foto: Bo Andersson

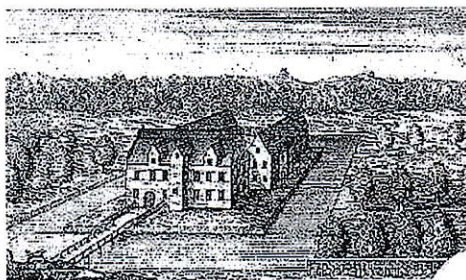
Jag tror, att många domstensbor ej fun-
derar på att vi, helt unikt, på promenad-
avstånd kan nå tre slott – Kulla
Gunnarstorps "Borgen" och "Nya Slottet"
samt Christinelund. Jag skall berätta om
"våra slott" utan att trötta läsarna med
för många namn och årtal, men mer om
slottens betydelse, historiskt, socialt
och ekonomiskt och om händelser, som
satt spår även till nutiden.

Det har bott människor i Domsten redan för
7.000 år sedan. Det visar stenåldersfynd hit-
tade på fälten öster om Fågelsångens södra
del. Ännu större bevis är de tiotal synliga
begravningsplatser – bronsåldershögar – som
finns i södra Domsten och är omkring 3.500 år
gamla.

Man levde av odlingar, boskapsskötsel, jakt
och fiske. Av högarnas storlek kan man förstå
att vissa ätter var mäktigare än andra och en
del egendomar blev extra dominerande. Så
har det varit med Kulla Gunnarstorp, som
omnämnes redan på 1300-talet.

Under 1500-talets senare del hette ägaren
Jörgen Brahe, bror till den mer kände Tycke
Brahe på Ven. Jörgen var förordnad som läns-
herre på Varbergs fästning.

Under samma tid regerade Fredrik den II, som
ville modernisera sina egendomar och tyckte att
fästningen "Krogen" vid Helsingör ej var värdig
en furste som honom och ersatte den med ett
slott som fick namnet "Kronborg". Som arki-
tekt och byggmästare anlätade han holländaren
Hans Steenwinkel. Denne fick också i uppdrag
att restaurera Varbergs fästning.

Borgen omkring 1680 (Buhrman-Fischer)

Jörgen Brahe fick kontakt med honom, Denne
hjälppte Jörgen att rita hans eget slott
"Borgen", som byggdes i slutet av 1500-talet,
enligt den tiden sed med vallgrav och vind-
brygga.

När vi går längs stranden och ser Kronborg, så
kan vi i lilla Domsten tänka på att vi har ett
slott med samma arkitekt!

Under 1600- och 1700-talet bytte "Borgen"
ägare flera gånger. År 1775 köptes slottet av
Carl Gustav Sparre. Hans far och morfar som
hette Niclas Sahlgren (som genom donation
skapade Sahlgrenska Sjukhuset i Göteborg)
hade skaffat sig stora förmögenheter genom
att vara direktör i Ostindiska Kompaniet. Carl
Gustav Sparre hade fått en del av förmögenhe-
ten och reste i unga år i Europa. Han var

intresserad av konst och köpte många konst-
verk av kända konstnärer. Hans tavelgalleri i
västra flygeln ansågs som ett av de mest utsök-
ta i landet och blev vida berömt. Han renove-
rade och ändrade Borgens utseende genom att
taket sänktes, ett tornliknande burspråk togs
bort och väggarna putsades. Han förskönade
både trädgård och park. Han gifte sig 1780
med Amelie Ramel, dotter till Hans Ramel,
kallad Bygge-Hans. Då han ärvt flera slott och
satt i system att renovera dessa och även bygga
nytt, därav namnet. Vår tids Povel Ramel hade
Bygge-Hans som anfader enl. TV1:s släktkrö-
nika.

Carl-Gustav tyckte nog att Borgen var omo-
dern. På 1790-talet lät han bygga det rosa
huset, som ligger intill Borgen. Tyvärr dog
han ung 1795, endast 48 år gammal.

Amelie styrde sedan godset och fortsatte med
försköningsarbetena. Hon köpte även till
Svedberga, som hon senare sålde. Kulla
Gunnarstorps Mölla som byggdes i slutet av
1700-talet har hon efterlämnat till oss. Hon
dog 1830, så hon bodde på Kulla i 50 år.

1837 köptes godset av Carl De Geer, som
några år senare köpte konstsamlingen, vilken
flyttades till hans slott Wanås.

"Dricka brunn" på Ramlösa var status,

men få vet att man drack brunn även på
Borgen. I en skildring från 1848 läses: *"På
det ståtliga herresätet förde vi brunns-
och badgäster ett mest omväxlande och
angenäma lif, sedan vi hvarje morgon
efter förrättad bön i lilla salongen, tömt
vattenglasen, promenerat, frukosterat,
badat, dinerat..."*. Brunnskällan ligger väst-
er om "Nya slottet" uppe i kanten av landbor-
gen i höjd med boskapsinnehågnadens övre del.
När jag såg den för 20 år sedan, var den stenbe-
klädd, så man lätt kunde stå och tappa vattnet
i en bägare från ett rör, som efter rengöring
visade sig vara ett vackert kvinnohuvud, troli-
gen av brons. Idag är det en gytjig vattensam-
ling med överbevuxna stenar. Röret är borta.

Utsikten

Det måste ha varit vid samma tid, då man anla-
de "Utsikten" – utsiktspunkten ett par 100
meter nordväst om källan. Det är uthugget tre
gator i skogen. Den södra visar Kronborg –
kallad "Forntiden", den mellersta det
moderna Danmark – "Nutiden" och den
tredje Kattegatt – "Framtiden".

Sedan man druckit brunn, tog man sig en pro-
menad i den dåvarande parken. Man satt och
njöt av utsikten och alla fartyg som seglade
förbi. Sedan dess har folk i närområdet sökt
sig hit – gärna med en kaffekorg – och glatt sig
åt grönskan och stillheten samt utsikten. När
jag var i tonåren på 1940-talet fanns det tre
markfasta bänkar med ryggstöd. De Geer lät
återställa Borgens tidigare utseende. Taket
höjdes igen och nya tinnar anbragtes på rös-
tena, rappningen avskrapades så att ornamen-
ten åter trädde fram.

Nya slottet byggdes 1868-72

1861 dog De Geer och godset ärvdes av dot-
tern och maken Baltzar von Platen, son till
"Göta Kanalbyggaren" med samma namn.
Han var stadsminister för utrikes ärenden
och sjöamiral. Tydligt tyckte han att Borgen
ej var tillräckligt ståndsmässig och inte hade
någon sundsutsikt. Makarna lät bygga det nya
"Slottet" mellan åren 1868-1872. Att utsik-
ten är magnifik kan alla se.

Normalt när man byggde ett slott i Skåne, bru-
kade man antingen bygga till befintlig bygg-
nad eller riva den och bygga nytt på samma
plats. Endast några enstaka gods har två slott
på samma område. Kulla är verkligen ovan-
ligt.

Söder om "Slottet" på en höjd inne i boskaps-
hagen står en minnessten över ett Nordiskt
biskopsmöte, som ägde rum 1920. Idag hade
händelsen blivit en snutt på TV och sedan
glömts. Då, slog man in den i sten för att gene-
rationer skulle minnas. Vad man förhandlade
om vet jag ej – men världen har ej blivit bättre
sedan dess.

En riktig hamn byggdes 1928

Fiskarna hade länge önskat sig en hamn och
1928 hade man enats om att bygga en sådan.
Axel Wachtmeister på Kulla skänkte 7000
kvm till hamnområdet samt en summa peng-
ar. Hamnen blev färdig samma år. Den sanda-
des igen och fick muddras flera gånger under
årens lopp.

1958 övergavs den och bryggorna revs, dock
ej den norra betongbron. Vår nuvarande
hamn byggdes i omgångar under slutet av
1900-talet. Utan Axel Wachtmeisters dona-
tion hade kanske aldrig hamnen blivit en
verklighet.

1931 anordnade Sveriges Scoutförbund

ett stort läger för 5000 scouter. Dessa var för-
lagda på fältet öster om Fågelsången och
idrottsplatsen. En ständig ström av bilar och
bussar passerade dagligen Domstens Bygata.
Hundratals bilar kunde tidvis stå parkerade
på Bygatan och platsen söder om Full-
riggarvägen, som då inte var bebyggd.
Bygatan och backen upp mot Christinelund
slets hårt på den förut dåliga vägbanan.

Tanken kom upp – att om man kunde göra en
väg från Körsbärgsgården genom skogen upp
till stallet på Kulla, skulle det bli enklare att
komma till Helsingborg.

Till förmån för vägarbetet
utsågs Petter Jönsson,
82 år, Bygatan 35, vilken
tidigare varit verksam
som byggmästare.

Domstens Vägförening bildades 1933

Som ordförande valdes Gunnar Artman. Han satt som sådan till föreningens nedläggning 1944 och han fungerade dessutom som skattmästare och sekreterare. I oktober 1933 togs de första spadtagen på den nya vägen. Otto Wachtmeister, nuvarande godsägaren Gustaf Trolles morfar, skänkte erforderliga markområden och ställde upp med grus och sten. Carl Wachtmeister på Christinelund lånade ut vägvält och tillhörande dragare och personal. Bönder, framförallt från Djuramosa kom med drängar, vagnar och hästar. I juli 1934 blev vägen godkänd av Länsstyrelsen för omedelbart övertagande av Vägstyrelsen.

Man har hedrat Gunnar Artman med en plats vid hamnen, Petter Jönsson med en gata och Otto Wachtmeister med en gata i Laröd.

Vi kanske skulle ägna en tacksamhetens tanke till Otto Wachtmeister var gång vi kör genom skogen, för att han lät vägen gå igenom hans område. Annars hade vi kanske varit tvungna att fortfarande åka över Christinelundsbacken när vi skall söderut.

Petter Lunds hus

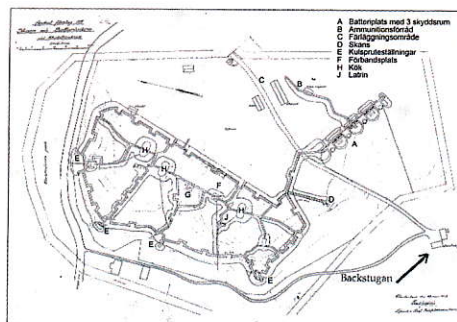
Kör man genom skogen mot Kulla, ser man en väg markerad "Campingklubben". Kör ner och till höger finner ni några sammanbyggda hus, som förr kallades "Petter Lunds", troligen uppkallad efter någon som bott där en gång. På 1920-talet fanns här ett café, som var flitigt besökt. Mitt emot finns murade stenkar med rinnande vatten. Förr tvättade man uppe på godset i bryggghuset, som nu är en blomsteraffär. Drängen körde ner tvätten med häst och vagn för att skölja tvätten i karen. Han fick dra vridmaskinen och sätta upp linor för att kunna hänga tvätten. Efter torkningen kördes den tillbaka för att lagas, manglas, strykas och stärkas.

Campingplatsen

Vid stranden ligger Campingklubbens läger. Helsingborgs Campingklubb bildades 1934 av äldre scouter och s.k. frisksportare. Otto Wachtmeister upplät mark till tältläger. I början bodde man i gröna tygtält, som stod upp hela sommaren. Tälten ersattes av monteringsbara masonitestugor.

Dessa skall tagas ner i oktober och får sättas upp rengjorda och uppfräschade i april. Ordning och reda, gott kamratskap har gjort att klubben överlevt.

Batteri Domsten

Under 1900-talet har Kulla Gunnarstorp fått upplåta stora markområden till försvarsanläggningar. Under 1:a Världskriget anlades "Batteri Christinelund" även kallat "Batteri Domsten". Det låg söder om Christinelund vid väg 111 uppe på backkrönet. Ännu kan man se konturerna av kulsprutevärn, löpgravar, skyddsrum och på södra delen uppställningsplatser för artilleriet. Bakom det senare finns ännu inne bland snären tre betongskyddsrum förenade med en löpgrav. Vid telemasten finns en glänta. Här låg några militärförläggningar, kallade "barackerna" för inkvartering av manskapet. De revs på 1970-talet.

*Minnessten, som
kanske en sysslolös
värnpliktig
huggit in;*

*Anno Domini
MCMXVI
= I Herrens År 1916*

Den 9 april 1940 ockuperades Danmark av tyskarna. Militär förflyttades omedelbart till kusten. Sommarhus rekvirerades för inkvartering. Enkla övertäckta skyttevärn med små skottgluggar för kulsprute- och mausegevär anlades vid strandkanten. Hamnen blev extra skyddad. Under tiden byggdes snabbt de många betongforten. De ligger med jämna mellanrum, avsedda för kulsprutor och några för pansarvärnskanoner. Detta kallades Per Albin linjen. Rädslan för ett tyskt angrepp minns vi som var med på den tiden ännu.

Något som många kanske inte tänker på är att några 100 meter från stranden ligger ytterligare några fort. Tanken var att om fienden lyckades komma iland, skulle de mötas av nytt försvar.

Sådana fort ligger vid Barkvägen, öster om Fågelsången, väster om Backstugevägen ute på fältet och nära busshållplatsen vid 111:an.

Uppe i skogsbrynet ovanför idrottsplatsen ligger ett observationsfort, varifrån man med hjälp av speciella instrument kunde mäta avstånd och vinklar till ett mål, varefter man sände uppgifterna till "Batteri Helsingborg" (nuvarande Beredskaps-museet). Tyskarna hade sin stab på Kronborg som också var ett mål för kanonerna! Kanske hade Kronborg förstörts, om tyskarna hade invaderat oss. Flera betongskyddsrum ligger lite varstans med igenmurade öppningar uppe i skogen.

Slusås

Christinelund är avstyckat från Kulla Gunnarstorp. Det var förut ett hemman och kallades Slusås. Det byggdes som ladugård under huvudgården. Carl De Geer på Kulla arrenderade ut området till Adolf Posse. I kontraktet ingick bebyggelse av godset. Posse uppförde slottet och nya ekonomibyggnader. Tyvärr förbyggde han sig och fick sälja till Carl Baltzar von Platen, vars föräldrar ägde Kulla. Carl Baltzar dog 1888. Godset övergick då till systersonen Carl Wachtmeister. Posse följde en engelsk arkitektur, som gjord för det underbara parklandskapet, vilket omger slottet.

Parken förskönades ytterligare omkring sekelskiftet 1900. Från England spred sig modet med storartade rododendronplanteringar och dessa ömt vårdade skönheter är fortfarande en stor sevärdhet i juni. År 1935 ärvde dottern Ebba, gift med Claes König, slottet, som nu är i privat ägo.

Denna berättelse kanske inspirerar någon att gå på upptäcktsfärd i vår långsträckt skog mellan Christinelund och Kulla.

Ta på oömma kläder och skor. Lycka till!

Källor:

Kulla Hembygdsförenings Årsskrift
"Kullabygd" 1945, 1950, 1960
Slott och herresäten i Sverige
Skånedelen, år 1966

Det finns några begränsningar på var man får gå. Detta är utmärkt med tydliga skyltar. Respektera dessa, speciellt runt slottet, som är privat område.

VÄND!

Från Hittarp och norrut mot Domsten

löper fortsättningen på landborgen som är karaktäristisk för kusten söderut mot Helsingborg. Från en höjd av omkring 35 meter i den sydligaste delen blir landborgen allt lägre samtidigt som den vid Domsten viker av mot öster för att mer eller mindre försvinna vid Döshult. Bergsgeologin i området är komplex. Öppna skärningar är därför av mycket stort vetenskapligt värde. Platån ovanför landborgen täcks av moräner, medan strandzonen utgörs av några meter tjocka lager av sand, grus och klappersten. I sluttningssonerna finns mindre områden med översilande vatten.

Norr och nordväst om den utplanade landborgen utbreder sig en flack fulläkersbygd som närmast kusten mellan Domsten och Viken övergår i kusthed. Den är en av de sista resterna av

Kulla fälád. På sluttningarna ovanför slätten upp mot Christinelunds herrgård finns en rest av ålderdomliga inägomarker med igenvuxna slätterängar som utvecklats till rika ädellövskogar, en återskapad skottskog och en naturligt med-
andrande bäck.

Landskapet kring Kulla Gunnarstorp har varit bebott under förhistorisk tid, vilket flera **bronsåldershögar** vittnar om. Slottet har påverkat hela bygden, vilket bl a medfört att kusten mellan Hittarp och Domsten förblivit oexploaterad och bevarat en tilltalande ålderdomlig landskapskaraktär.

Naturresevat har mycket höga naturvärden. Geologiskt intressant är strandlinjen med dess blottade sandsten, skiffer och framläckande grundvatten. Strandlinjen har kallats "**Skandinavians ståtligaste postglaciala strandlinje**".

I omgivningarna av Kulla Gunnarstorp slott finns ett värdefullt oexploaterat strandavsnitt. Söder om slottet skär en djup bäckrav in genom landborgen i öst-västlig riktning. Strax norr om Hittarp sträcker sig en väl utnyttjad sandstrand med ett bakomliggande smalt gräsbevuxet område. Stranden blir stenigare norrut och nedanför slottet förekommer lodräta, några meter höga sandstensavsatser genomslåda av källvatten och genom havets erosion blottas rätlliasformationens sandstensberggrund (rödbrun sandsten med kolförande lager).

Ovanför stranden höjer sig en skogklädd landborg upp mot det ovanför belägna öppna och plana odlingslandskapet. Skogen inom sluttningssonen består av bokskog eller blandskog med tall, ek, björk och hassel.

Utdrag från skriften "Helsingborgs raviner och dalar"

